

פרק ה - באופן ההשגחה

א. חילוק אופני ההשגחה לשניים

הנה עד הנה ביארנו משפטי ההשגחה (=מה הם). עתה נדבר במה שבאופן ההשגחה (=איך מתקיים המשפט וכיצד הוא מתבצע בפועל).

ועניין זה יתחלק לשני עיקרים: האחד - בהשקפתו יתברך שמו, והשני - בהשפעתו¹⁵³.

ב. השקפתו יתברך שמו אינה רק ידיעה אלא דין וגזרה

בהשקפתו יתברך שמו, כבר ידענו שהוא יתברך שמו יודע כל, ואין אצלו חסרון ידיעה כלל, לא בעתיד ולא בהווה ולא בעבר. כי כל מה שהיה ויהיה כבר - צפוי הוא לפניו מעולם, ולא נעלם ממנו דבר, וכל ההווה - גלוי הוא לפניו ונודע אצלו יתברך שמו בכל בחינותיו, ולא נסתר ממנו כלל.

אמנם נקרא שהוא "משקיף"¹⁵⁴ על הדברים, מה שהוא דן אותם וגוזר עליהם גזרות¹⁵⁵, מוגבלות בגבול הזמן שירצה הַהֲדָשָׁם בהם, ועוד נדבר מזה לפני¹⁵⁶ בעז"ה (בפרק ו).

הערות - ילמד ענוים דרכו

153 החילוק בין "השפעתו" ל"השקפתו" הוא כעין החילוק בין הלב למוח. המוח מחליט אם איבר מסוים יקבל יותר או פחות דם, ועל פי החלטתו הלב מזרים את הדם לאותו איבר.

154 "וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל פְּנֵי סָדָם" (בראשית יח, טז); "וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֶף ה' אֶל מַחְנֵה מִצְרַיִם בַּעֲמֹד אֵשׁ וְעָנָן וַיִּהְיֶה אֶת מַחְנֵה מִצְרַיִם" (שמות יד, כד); "הַשְּׁקִיפָה מִמַּעוֹן קֶדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ" (דברים כו, טו). רש"י בראשית יח, טז: "כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך, שגדול כוח מתנות עניים שהופך מידת רוגז לרחמים"; "ה' מִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם עַל בְּנֵי אָדָם לְרֹאוֹת הַיֵּשׁ מִשְׁכִּיל דְרָשׁ אֶת אֱלֹהִים" (תהלים יד, ב, ועוד הרבה בתהלים).

155 כולל בזה הן את התגובות האלוהיות למעשי הבחירה של האדם (כדבריו לעיל בפרק ב), הן את הגזרות שהוא ית' גזור מלמעלה למטה לתת לכל דבר את תפקידו (כדבריו לעיל בפרק ג), והן את המשפטים היוצאים משילוב שתי ההנהגות הנ"ל (כדבריו לעיל בפרקים ג-ד).

156 אף שהרמח"ל הקדים את המאוחר, שהרי על פרטי סדרי ההשקפה והדין של הקב"ה הוא ידבר רק בפרק ו, הקדים לדבר על עניין ההשקפה בכלליות, כדי שלא נטעה לחשוב שאין בסדרי ההשפעה שליטה והיגיון. על כן פתח תחילה שיש דין ומשפט, ושסדרי ההשפעה נובעים ממה שנקבע בהשקפה. וכן ידגיש בהמשך: "ואולם הוא יתברך שמו משקיף על הכל..."

מסלול 1: יום ד, ט סיון
מסלול 2: יום ה, ט סיון
מסלול 3: יום א, י סיון
מסלול 4: יום ב, ט סיון

ג. עניין השפעתו - ההוצאה לפועל של ההשקפה, ויוצאת על דרך ההשתלשלות

אך השפעתו היא מה שיוציא רצונו¹⁵⁷ יתברך שמו לפועל¹⁵⁸ באותו הסדר וההדרגה שהוא חפץ.

והנה בהיות ססידר בריותיו בסדר הדרגה והשתלשלות, מפני שחפץ בסדר הזה, הנה כמו שרצה בהשתלשלות זה בבחינת מציאות הנבראים (=בזמן הבריאה, כמו שכתב לעיל בחלק א פרק ה, מהעליונים אל התחתונים), כן רוצה בו בבחינת התמדתם (=התמדת קיומם) ופעולותיהם בכל ענייניהם. ובסדר זה מקיימם בכל בחינותיהם, ומשפיע בהם למה שרצה בעניינם ויחסייהם.

והנה הוא יתברך שמו ישפיע למלאך, והמלאך למלאך שתחתיו במדרגה, וכן מדרגה אחר מדרגה, עד שהמלאך האחרון יפעל בגשמיות - לקיים דבר או לחדש אותו - כפי מה שיצאה גזרת רצונו יתברך שמו.

הקיום - רק ממנו

ואמנם קיום כל הווה בכל מדרגה שהוא, אינו אלא ממנו יתברך שמו, כי הוא יתברך שמו מקיים בכוחו הנבראים והשתלשלותם כל אחד כפי עניינו, אבל היוצאת הפעולות לגשמיות כפי סדר הנמצאים ויחסייהם שזכרנו למעלה, זה נעשה בהדרגה שזכרנו¹⁵⁹.

הערות - ילמד ענוים דרכו

157 בהמשך יתאר הרמח"ל את סדרי ההשפעה באופן של השתלשלות: מהקב"ה למלאך וממלאך למלאך עד המלאך האחרון שיפעל בגשמיות, אך תחילה הוא מדגיש שאין זה כפי שחשבו הפילוסופים, שההשפעה מושפעת מהקב"ה באופן מוכרח ועל סדר השתלשלות טבעית. אלא ההשפעה מושפעת ממנו היא על דרך הרצון, מפני שכך רוצה, והכל תלוי רק ברצונו. הבדל נוסף הוא שהפילוסוף מאמין שהמלאך המשכיל את האלוה הוא היוצר את המלאך שמתחתיו, ולא שהאלוה מחיה ומשפיע קיום לכולם. הבדל זה הוא המוביל לחילוק בין חיוב העבודה לבורא בלבד לבין אפשרות העבודה לאמצעי הביניים כמו עובדי העבודה זרה. גם הפילוסוף אינו רוצה להידבק אלא במלאך שמעליו ומעוניין שהוא ישפיע עליו שלמות השגה וידיעת העתידות, ואינו מעוניין לידבק בבורא ואינו משתוקק לקבל ממנו שלמות והשגה.

158 שהרי כל הפעולות והגזרות האלוהיות בעולם נעשות על ידי שתי פעולות בלבד: השפעה או הסתר. תוספת חיים או מוות - על ידי השפעה או הסתר, ירדת הגשם, גבורה לחיילים, דעת לחכמים, הנהגה למנהיגים, צמיחה לצמח - כל אלו נעשים על ידי השפעה לפקידים הממונים או צמצום ההשפעה להם. נמצא שכל הכרעת דין של השקפה - נעשית בהשגחה על ידי השפעה או צמצום.

159 למשל: מה שמקיים כל תא ותא בגוף הוא הדם הבא מן הלב, אבל הדם עובר באמצעי ביניים - העורקים והנימים, ולא באופן ישיר מהלב. הרי שהלב הוא המקיים אך ההוצאה לפועל היא על ידי אמצעים.

זה ההבדל בין עובדי עבודה זרה, שחשבו שיש לאמצעי הביניים כוח עצמי לפעול ולעשות, לבין תורת ישראל שאף שמכירה בכך שיש השתלשלות והדרגה מה' אל האדם דרך המלאכים, סוברת שאין הם אלא אמצעי בלבד להעברת השפע האלוהי, ואילו כל כוח הקיום הוא מהבורא בלבד.

מסלול 1: יום ד, ט סיון מסלול 3: יום א, י סיון
מסלול 2: יום ה, ט סיון מסלול 4: יום ב, ט סיון

ד. פעולת פקידי הטבע במשמרותם

והנה שם האדון ב"ה בטבע כל פקיד לעמוד על משמרתו ולקיים בגבורה¹⁶⁰ מה שמסר¹⁶¹ בידו, ולא ידחה ממשמרתו אלא באותו הסדר שסידר האדון ב"ה. דרך משל: שר האילנות ישתדל ויתאמץ להחזיק אילנותיו, ואולם בהיות הגזרה מלפניו יתברך שמו, יחזיק שר הרוח את הרוח כפי מה שיוגזר עליו, וידחה שר האילנות כפי זה, ויעקרו כפי זה מאילנותיו בכוח הרוח¹⁶².

הערות - ילמד ענויים דרכו

160 תהלים קג, ב: "בָּרְכוּ ה' מִלְאֲכָיו גִּבְרֵי כֹחַ עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַת בְּקוֹל דְּבָרוֹ". במסילת ישרים פרק ו הדגיש את זריזות המלאכים בעת עשיית שליחותם: "חיזוק גדול צריך האדם להתחזק ולהתגבר בזריזות לעשות המצוות, בהשליכו מעליו כובד העצלה המעכבת על ידו. ותראה שהמלאכים נשתבחו במידה הטובה הזאת, שנאמר בהם: 'גיבורי כוח עושי דברו לשמוע בקול דברו'. ואומר: 'זהחיות רצוא ושוב כמראה הבזק'". אבל כאן הדגיש הרמח"ל את מסירות הנפש וההשתדלות לבצע את השליחות ללא עכבה פנימית; רק אונס חיצוני יכול לעצור זאת. זאת בניגוד לאדם שחופש הבחירה מאפשר שלא יעשה כלל את שליחותו, מכוח עצמו.

161 רמז בביטוי זה לעניין "מסירת הפתקין" - נקודת המעבר משלב הדין לשלב הביצוע. למעבר הזה יש השלכות ביכולת לשנות את הגזרה. ספר אדיר במרום: "אמנם יש בזה באמת סוד עמוק מאוד להבין עניין הדין איך נעשה... אך הסדר כך הוא: הנה בתחילה נגזרים הדברים, בסוד 'בתי הדינין' בכל מקום שהם. ואז נשפעת הגזרה מן היסוד אל המלכות, וזהו נקרא 'כתיבה בספר', כי הנוקבא היא הספר, שלפי הנכתב בה כך נעשה. כי כמו שנרשם בה מן המאורות העליונים, כך נמשכת ההנהגה ממנה בתחתונים.

אחר זה יש ה'חותם'. וזה, כי אימא היא מארי דדינא, בסוד: 'כי אלוהים שופט'. וצריך שתגיע הארה מאימא אל היסוד דנוקבא בסוד חותם שהוא ג' אהי"ה, דיודי"ן דההי"ן דאלפ"ן, קס"א קנ"א קמ"ג גימט' חות"ם כידוע. ואז הדבר ההיא נשאר קיים להעשות.

אך צריך 'מסירת הפתקין', וסוד העניין הוא מה שכתוב: 'ה' במ סיני בקודש' - כי השכינה מתלבשת במלאכים. ופירוש העניין, כי הנה הגזרה היא שפע נשפע כך, שבו נעשה המעשה ההוא. ונמצא שהוא דבר ממשיי יוצא בכוח הזיווג, ונמסר במסירה ממש אל המלאכים. והוא באמת כוח ניתן למלאך הממונה על הדבר ההוא לעשותו... והנה זהו נקרא 'מסירת הפתקין'.

אמנם צריך שתדע כי עד שלא נמסרו הפתקין - נקל הוא להחזיר הגזרה. אך לאחר שנמסרו - הוא קשה מאוד. והסוד, כי עד שלא נמסרו הפתקין הנה עדיין לא יצא הכוח הזה מן המאורות, והמאורות הם ב'רצוא ושוב', ויכולים מהר להתחלף מהנהגה להנהגה. אבל כיוון שיצא מן המאורות והגיע אל הנפרדים, אז מיד הוא מחליף צורה, ולהחזירה הנה צריך כוח האי"ן המבליע הדבר בשורשו, וקשה לעשות זאת הפעולה. ואף על פי כן בקושי גדול תוכל להימצא.

נראה שמסירת הפתקין נקראת בגמרא בראש השנה יז, ב' גזר דין", ואמרינן שם שיחיד אינו יכול לקרוע את הדין אחר גזר דין, אבל ציבור יכול: "הא ביחיד הא בציבור".

162 בדומה לגוף שכל איבר ממונה רק על תפקידו ויש בו דחף פנימי לבצע את תפקידו בקביעות, אלמלא המוח המשקיף על הכל מלמעלה ודואג להגביל כל איבר לזמנו ולמקומו כדי שהכל יהיה מכוון לתכלית הכללית של כלל הגוף - קיומו.

עיין בשם משמואל (וארא תרע"ז) שביאר עפ"ז עניין שם שד"י, שאמרו עליו חז"ל: "שאמר לעולמו די", וז"ל: "כל משטר הארץ הוא על ידי כוכבים ומזלות, כי יש כוכב שמבטו לארץ מביא שלום והשקט ושאנן, ויש שמביא קטטה ואיבה ומריבה, וכל כ"ח העתים שבספר קהלת כולם תלויים במבט הכוכבים. וכל כוכב יש לו כוח מיוחד להשפיע למטה... ואם מחטאת יושבי הארץ הקדוש

מסלול 1: יום ד, ט סיון
מסלול 2: יום ה, ט סיון
מסלול 3: יום א, י סיון
מסלול 4: יום ב, ט סיון

ויש בדברים האלה הדרגה רבה ופרטיות רב. כי יש המלאכים פקידי הטבע הגשמי, המחזיקים כל חלקי הגשמים בחוקותיהם הטבעיים, ועליהם שרי גזרות הגמול, המניעים מלאכי הטבע לסבב העניינים לפי הגזרות, וכמה פרטים לפרטים, כפי נפלאות סתרי הנהגתו יתברך שמו.

ה. הכוונת הכל לתכלית

ואולם הוא יתברך שמו משקיף על הכל, עליונים ותחתונים, שורשים וענפיהם, ומכוון תמיד אל השלמות הכללי, ולזה מסבב כל (תהליכי) הבריאה. ונחלק העניין בפרטיה כפי מה שנמצא בהכנתם, אלה לידחות ואלה ליקרב, אלה ליצרף ואלה לנוח, כל אחד כפי מה שראוי שיגיע לו, (כדי) להקים כלל הבריאה על השלמות.

ו. הנהגת הנסים שוברת את הסדר הטבעי

והנה הוא יתברך שמו ברצונו משנה סדרי בראשית בכל עת שירצה, ועושה נסים ונפלאות כחפצו¹⁶³ בדברים שונים, כמו שיגזור היותו נאות לתועלת הבריאה, לפי העניין ולפי הזמן¹⁶⁴.

הערות - ילמד ענוים דרכו

ברוך הוא מעניש אותם במניעת הגשמים - מונע מלהשפיע חיות כלל או מקצת בכוכב שמבטו על הארץ ההיא מורה על גשמים, ואז יצא לפועל עונש הארץ ההיא כפי שנגזר עליה. וכן בכל ענייני העולם, אם לשבט אם לחסד, מנהיג הקדוש ברוך הוא את עולמו במה שאומר די להתפשטות החיות והשפע לכוכב או למזל זה, ממילא מתגבר כוח המביט של כוכב או מזל שהוא כנגדו. וזהו העניין שם ש"ן דל"ת יו"ד שהוא מנצח ומשדר מערכות השמים על ידי שאומר די... ולפי האמור מובן, מה דפשיטא להו שבשם 'אל שדי' לא יעשה אותות ומופתים גדולים ונפלאים. דהנהגה בשם הזה שהיא רק על ידי מניעה והסתלקות החיות, ברב או במעט, מכוכב זה או מזל זה, וממילא יתגבר שכנגדו - זה שייך רק בעניינים שהם בסדר העולם והטבע הניתן במשטרי השמים... אבל עניינים היוצאים מהיקש הטבע לגמרי, כמו לעשות ממטה נחש או מנהר דם וכדומה, שעניין זה איננו ניתן באחד הכוכבים כלל, כדי שתאמר שבמניעת והסתלקות החיות מזולתו יעשהו כוכב זה. על כן אי אפשר לעשותו בשם זה אלא בשם הגדול שבו נברא העולם, ששם זה מורה על הויה, שכל ההויות שבעולם נמצאים מאמתת המצאו, וברצונו ית"ש הוא מהווה בכל עת הויה חדשה, מה שלא היה ניתן בכוח הכוכבים עד כה. ורק בשם זה מחדש אותות ומופתים גדולים ונפלאים היוצאים מהיקש הטבע לגמרי."

163 כאן מדבר הרמח"ל בנסים הנעשים על ידי הקב"ה, ואילו לקמן חלק ג פרק ב הרמח"ל מרחיב את הדיבור באמצעים שהמציא הקב"ה לאדם לצאת מגבולות חוקי הטבע, ע"ש.

164 הרמב"ם (בפרק ח משמונה פרקים; ובאבות ה,ה; וביותר במו"צ ב,כט) מפרש את מדרש חז"ל שיביא הרמח"ל לקמן שכל הנסים נקבעו בראשית הבריאה באופן שיקרו בתהליכים טבעיים בשעה שצריכים יהיו לקרות (עד כדי כך, שמי שיודע זאת, יכול לצפות את השינוי מראש). זאת לעומת התפיסה הפשוטה יותר שעניין הנס הוא שבירה של הסדרים הטבעיים. ועיין ברעת תבונות סי' לו שזה עניין אמונת היחוד, שאין הקב"ה מחויב לסדרי הטבע והנהגה אלא ברצונו הוא משתמש בהם וברצונו הוא משתמש בהנהגה שמעל הטבע ושמנוגדת לסדרי הטבע והמשפט. [ועיין עקידת יצחק שער טו; עבודת הקודש ג,יא; שערי לשם שבו ואחלמה א,יב, אור הגנוז.]
אולם בעומק - הכל אחד. כי גם הנהגה הנסית אינה סתם הנהגה שרירותית, אלא הנהגה הנצרכת

ומה הוא זה שאמרו ז"ל: "תנאים התנה הקב"ה עם כל מעשה בראשית"¹⁶⁵, לא שלא ישנה הקב"ה דבר מעתה, כי ודאי משנה הוא בכל עת שירצה שינוי גמור. אבל העניין הוא שבעת הבריאה הראה והודיע לכל שורשי הנבראים עניינם ואמיתת מציאותם, והתכלית למה נבראו, ואל מה עתידים היו לסיבוב בגלגוליהם, ומה יהיה סוף עניינם, והשיגו וידעו שהכל היה הולך לתכלית הטוב האמיתי ונתרצו בדבר ושמחו בו. והוא מה שאמרו ז"ל במקום אחר: "כל מעשי בראשית לדעתן נבראו"¹⁶⁶. ואמנם כשהודיעם הקב"ה אמיתת עניינם וחוקם ואמיתת כל גלגולם, הראם כמו כן שממה שהיה מצטרך לשלמותם, היה שיעשו בהם אותם הנסים לישראל או לצדיקים מהם באותם הזמנים¹⁶⁷.

ואמנם הדבר הזה נאמר בשורשים העליונים¹⁶⁸, ואחר כך על פי כל זה נשתלשלו

הערות - ילמד עניים דרכו

על מנת לכוון את העולם אל יעודו ותכליתו. ולכן יש גם בה "סדר", כמו שביאר המהר"ל בהקדמה השנייה לספר גבורות ה'. ואם כך: אמנם הנס הוא שבירה של הסדר הטבעי, אך במבט רחב הוא רק המשך של ההנהגה הכללית המכוונת את העולם ליעודו, ולמבט זה התכוון הרמב"ם שגם השינויים כבר נקבעו בששת ימי בראשית. לראייה שלמה זו מכוון הרמח"ל כאן: מצד אחד אכן הנס הינו שבירה של סדרי הטבע הרגילים, אך הוא התקבל מראש על ידי הנבראים מתוך הבנה שאין זה משהו שרירותי, אלא גם הנס משרת את המגמה הכוללת של תכלית הבריאה, ורק בקיומו יגיע גם כל נברא בפרט אל יעודו ותכליתו.

165 בראשית רבה ה,ה: "אמר ר' יוחנן: תנאין התנה הקדוש ברוך הוא עם הים שיהא נקרע לפני ישראל. הדא הוא דכתיב: 'וישב הים... לאיתנו' - לתנאו שהתנה עמו. אמר רבי ירמיה בן אלעזר: לא עם הים בלבד התנה הקדוש ברוך הוא, אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הה"ד: 'אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי' - מידי נטו שמים וכל צבאם צויתי. צויתי את הים שיהיה נקרע לפני ישראל, צויתי את השמים ואת הארץ שישתקו לפני משה שנאמר: 'האזינו השמים וגו', צויתי את השמש ואת הירח שיעמדו לפני יהושע, שנאמר: 'שמש בגבעון דום', צויתי את העורבים שיכלכלו את אליהו, שנאמר: 'והעורבים מביאים לו' וגו', צויתי את האור שלא תזיק לחנניה מישאל ועזריה, צויתי את האריות שלא יזיקו את דניאל, צויתי את השמים שיפתחו לקול יחזקאל, שנאמר: 'נפתחו השמים וגו', צויתי את הדג שיקיא את יונה, שנא': 'ויאמר ה' לדג ויקא את יונה'."

166 חולין ס,א: "אמר ריב"ל: כל מעשה בראשית - בקומתן נבראו, בדעתן נבראו, בצביונם נבראו; שנאמר: 'ויכולו השמים והארץ וכל צבאם' - אל תקרי צבאם אלא: צביונם". וז"ל רבנו בחיי לדברים כב,ח: "ועניין המדרש הזה, כי כל הנבראים כולן נבראו בחפצם ורצונם, והקב"ה הודיעם בראשית הבריאה כל ענייניהם כולם וכל המקרים העתידיים לבוא עליהם, וכן הודיעם ימי חייהם ומיתתם היאך תהיה, וכן עניין מזונותם אם בריוח אם בצער אם על ידי עצמן אם משל אחרים. וכן דרשו רז"ל: 'כל מעשה בראשית לדעתם נבראו לצביונם נבראו, שנאמר: וכל צבאם', והכל רצו וקיבלו."

167 נראה לי שמשמעות העניין היא שהקב"ה קשר את עניין הנס ועניין חוקי הטבע למטרה הסופית, שהיא גילוי הטוב התכליתי, באופן שבשורשי הדברים אין ביניהם מאבק וסתירה, אלא הם משולבים יחד להביא אל התכלית, ופעם הוא משתמש בזה ופעם בזה, הכל לפי העניין והמטרה. זה עניין "הראה להם" ו"נתרצו ושמחו" - באופן ששינוי חוקי הטבע אינו שבירה באמת. הרי זה דומה לדושות הדלק והבלם של הרכב, שאף שפעולותיהן הפוכות זו מזה - שתיהן משרתות את המגמה הכללית שהרכב יגיע ליעודו, ועל כן גם העצירה מתקבלת ברצון.

168 לכן בשורשים העליונים אנו מוצאים את אחדות הטבע והנס, מה שאין כן בתחתונים ששם נראים הדברים כסותרים זה את זה.

בהשתלשלות ונקבעו הדברים בגשמיות כראוי להם, והועמדו עליהם הפקידים המחזיקים אותם בחוקם הטבעי.

ובעת שרוצה הקב"ה, יגזור על הפקידים האלה ויעמדו מתפקידם, וישתנו ממהלכם הטבעי כפי מה שתהיה עליהם הגזרה.

וכבר אפשר שהגעת הגזרה להם תהיה בדרכים שונים, פירוש - שתגיע דרך משל: כמצוות מלך עליהם, או כגערת מושל שזעם¹⁶⁹, כעניין שנאמר (תהלים קו, ט): "וַיִּגְעַר בַּיָּם סוּף וַיַּחֲרֹב וְכוּ", וכיוצא בזה מן הדרכים, הכל לפי העניין בזמנו.

שאלות מנחות:

- ✦ לפי פירושו של הרמח"ל למילה "השקפה", מה פירוש הפסוק: "וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי ה' . וַיִּשְׁקֹף עַל פְּנֵי סָדֵם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּכָר וַיֵּרָא וְהִנֵּה עֵלְהָ קִיטָר הָאֶרֶץ כְּקִיטָר הַכְּבָשָׁן?"
- ✦ כיצד ההשפעה מוציאה לפועל את מה שנגזר בהשקפה?
- ✦ מה ההבדל בין סדר השתלשלות ההשפעה שמתאר הרמח"ל לסדר השתלשלות ההשפעה שמתארים הפילוסופים? (ע"פ כוזרי ה, יד)
- ✦ מה הקשר בין העובדה שהקב"ה משקיף על הכל לכוון כל הדברים לתכלית, לבין עניין הנסים?

מסלול 2 - הלימוד בשישי-שבת ברמב"ן על הפרשה

הערות - ילמד ענוים דרכו

169 עיין ראבי"ע לבראשית לז, ח שההבדל בין מלך למושל, שמלך הומלך ברצון העם ומושל מושל בחוזקה. ונ"ל שכאשר ההנהגה גלויה - כולם יודעים ורואים כיצד הגזרה האלוהית מכוונת לתכלית, ושמתחים בה, וזה עניין המלכות. אבל כאשר יש הסתר פנים, אין ידיעה כיצד מגזרה זו יצא בסוף תיקון כללי, ואז הגזרה מתקבלת בקרירות וחוסר רצון. לדוגמה עיין בדברים רבה (וזאת הברכה יא, י) במדרש המתאר את גזרת ה' להוצאת נשמתו של משה, שגבריאל ומיכאל התנגדו לה. וכן בבראשית רבה (וירא נו, ח) על עקידת יצחק שהמלאכים התנגדו ובכו.

עוד יש לבאר שהבחינה של "מלך" היא **בנסים הנסתרים**, שאף על פי שהתרחשו בגזרה אלוהית ובהתערבות ההשגחה, המעשה שקרה יכול היה לקרות, כמו אדם חוטא שמת, והרי זה רק התערבות ההשקפה האלוהית ביחסים שבין הפקידים. ואילו הבחינה של "מושל" היא **בנסים הגלויים**, שבהם היה שינוי של חוקי הטבע והפיזיקה, והיינו שהתערבות ההשקפה האלוהית גרמה שהקב"ה משתמש בחוקי הטבע עצמם ומנהיג אותם בהתאם לרצונו, דהיינו שמשתמש בפקיד שלא לפי טבעו כלל.

עוד יש לבאר, על פי השפת אמת (ויקרא, לפסח, תל"ז), שיש נסים שנקבעו בששת ימי בראשית, כדברי הרמב"ם, שיופיע השינוי באופן טבעי בעת שיצטרך - וזה בחינת "מלך", ויש נסים שלא נקבעו מראש אלא הם מחודשים עתה ברגע זה - וזה בחינת "מושל".

קריעת ים סוף, על פי הפירוש הראשון והשלישי, היתה בהנהגת "מלך", ואילו על פי הפירוש השני היתה בהנהגת "מושל".

מסלול 1: יום ד, ט סיון	מסלול 3: יום א, י סיון
מסלול 2: יום ה, ט סיון	מסלול 4: יום ב, ט סיון